

Тема 2. Товарний ринок: сутність, класифікація та характеристика

1. Сутність, складові та функції ринку.
2. Класифікація та види ринків.
3. Товарний ринок та його характеристика.
4. Особливості державного регулювання товарного ринку.

1. Сутність, функції та складові ринку

Ринок – це відносини обміну між виробниками та споживачами, в процесі якого вироблені товари змінюють свого власника і стають сферою споживання.

Функції ринку:

- регулює виробництво і обіг товарів;
- встановлює і підтримує певні оптимальні пропорції в товарному виробництві;
- стимулює постійне підвищення продуктивності праці і розвиток продуктивних сил суспільства;
- розподіляє доходи, прибуток між суб'єктами, отже, диференціює їх (суб'єктів) за доходами, багатством, добробутом, розділяючи їх на багатих і бідних.

У широкому розумінні, **суб'єктами ринку**, тобто покупцями і продавцями є:

- підприємці, які продають власні товари і купують необхідні їм засоби виробництва, зокрема й робочу силу;
- власники робочої сили, які продають її роботодавцю;
- споживачі, які на ринку купують необхідні їм життєві засоби;
- продавці та покупці землі, позичкового капіталу, цінних паперів і валюти, які також вступають у ринкові відносини.

Через ринок здійснюється вся сукупність угод купівлі-продажу товарів.

Об'єктом ринкових відносин є різні товари (матеріальні блага і послуги).

2. Класифікація та види ринків

Ринки можна класифікувати за певними критеріями.

За призначенням об'єктів ринкових відносин:

- ринок засобів виробництва, технологій і науково-технічних досягнень, інформації;
- ринок споживчих товарів (послуг);
- ринок будівель і споруд невикористаного призначення;
- ринок землі;
- ринок капіталів, валюти і цінних паперів;
- ринок робочої сили.

Кожний з цих ринків, у свою чергу, складається з часткових ринків (наприклад, ринок засобів виробництва поділяють на ринок верстатів, транспортних засобів, металу та ін.).

У територіальному аспекті – це:

- місцевий;
- регіональний;
- національний;
- світовий.

З точки зору відповідності чинному законодавству:

- офіційний (легальний);
- тіньовий (нелегальний) ринки.

З урахуванням міри розвитку конкуренції:

- монопольний;
- олігопольний;
- ринки розвинутої конкуренції.

3. Товарний ринок та його характеристика

Ринок товару (товарний ринок) – сфера обігу товару (взаємозамінних товарів), на який впродовж певного часу і в межах певної території є попит і пропозиція.

Особливості функціонування товарного ринку:

- формується сукупний попит і сукупна пропозиція;
- визначається рівновага, яка може бути досягнута за умов різних рівнів економічної активності;
- здійснюються структурні зрушення, які впливають на рівень ефективності функціонування всієї економічної системи;
- розгортаються конкурентна боротьба або процеси монополізації.

Функції товарного ринку:

- 1) саморегулювання товарного виробництва: ефективний механізм попиту та пропозиції, витрат і вигод вирішує проблему обмеженості ресурсів, відповідаючи на питання: що, як і для кого виробляти;
- 2) посередницька: саме через ринок здійснюється зв'язок між споживачами і виробниками;
- 3) ціноутворювальна: ринок порівнює витрати і результати, здійснює суспільне визнання витрат;
- 4) інформаційна: через ціни, відсоткові ставки на кредит подається інформація про кількість, якість, асортимент товарів і послуг;
- 5) функція санації: ринок стимулює підприємництво, ефективність, прогрес, але "вимиває" неконкурентоспроможні підприємства, "згортає" застаріле виробництво.

Товарний ринок дозволяє:

- стежити за змінами попиту і пристосовуватися до них;
- спонукати виробників до випуску нових, більш досконалих товарів;
- розширювати й вдосконалювати комерційно-господарські зв'язки;
- раціонально спрямовувати товарний потік від виробника до споживача в достатньому обсязі, потрібному асортименті та у необхідний час;
- зберігати товарні запаси;
- надавати відповідні послуги.

Основними умовами функціонування товарного ринку є:

- матеріальна зацікавленість виробника в обслуговуванні попиту, основу якої становлять відносини власності на засоби виробництва і створюваний продукт та відповідальність за власні рішення;
- наявність резервів виробничих потужностей і робочої сили, що дозволяє оперативно реагувати на зміни попиту;
- наявність інфраструктури ринкового господарства, тобто взаємопов'язаної системи організацій, які обслуговують потоки товарів, послуг, грошей, цінних паперів, робочої сили;
- наявність стійкого грошового обігу, що зумовлює формування сталого попиту на товари й послуги та створює стійку інвестиційну базу для виробника.

Функціонування товарного ринку може бути охарактеризовано такими основними показниками:

- місткість товарного ринку, тобто максимально можливий обсяг реалізації товарів за певного рівня платоспроможного попиту, товарної пропозиції та роздрібних цін;
- динаміка розвитку окремих галузевих товарних ринків держави, що утворюють її єдиний товарний ринок;
- ступінь диверсифікованості товарного ринку, тобто ступінь охоплення різноманітними видами товарної продукції (за асортиментом і ціною) з урахуванням географічних, етнічних і платоспроможних особливостей населення країни;
- якість товару, що реалізується на ринку, тобто сукупність притаманних йому властивостей, відповідність екологічним нормам, вимогам до упаковки, маркування, забезпечення після продажного обслуговування тощо;
- конкурентоспроможність товарів на ринку, тобто спроможність продукції відповідати вимогам певного ринку на період, що розглядається.

4. Особливості державного регулювання товарного ринку

Державне регулювання ринку – сукупність методів, способів, засобів впливу держави на економіку для забезпечення нормальних умов роботи ринкового механізму та підтримки тих сфер економіки, де ринкові механізми недосконалі.

За допомогою державного регулювання товарного ринку забезпечується:

- 1) поєднання поточних і перспективних напрямів розвитку економіки;

- 2) встановлення бюджетної і товарно-грошової рівноваги;
- 3) розробка законодавства з правового захисту інтересів суб'єктів товарного ринку;
- 4) створення необхідних умов і контроль за вільною і добросовісною конкуренцією на товарному ринку;
- 5) формування раціонального руху товару.

Державне регулювання товарного ринку здійснюється різними прямими і непрямими методами, які залежно від характеру дії можна об'єднати в чотири групи:

- 1) економічні;
- 2) інформаційно орієнтовальні;
- 3) законодавчі;
- 4) адміністративні.

1. Економічні методи, якщо вони не суперечать вимогам законів ринку, прийнято вважати найбільш тонким інструментом узгодження механізму ринкового саморегулювання з інтересами економіки. Це методи дії на попит і пропозицію товарів, на умови формування економічних ресурсів, витрат і результатів, що включають регулювання цін на товари і тарифів на послуги, податкове, митне, фінансове і кредитно-грошове регулювання.

2. Інформаційно орієнтовальні методи учасників ринку орієнтовані на забезпечення виробничих і торговельних підприємств комерційною інформацією, що дозволяє обирати оптимальні шляхи реалізації поточних і перспективних завдань. При цьому використовують такі види інформації:

- кон'юнктурна інформація про асортимент, якість і ціни товарів, а також тарифи на послуги, процентні ставки банків, курси валют тощо, за допомогою якої вирішуються кон'юнктурні та маркетингові завдання;

- статистична інформація, що дозволяє одержувати узагальнене оцінювання стану національного та регіонального ринків і тенденцій їх розвитку;

- прогностична інформація, вживана під час розробки стратегій розвитку підприємств, концепцій і програм розвитку економіки країни;

- науково-технічна інформація;

- інформація про середньогалузеві показники, а також показники діяльності сучасних вітчизняних і зарубіжних підприємств, за допомогою яких здійснюється моніторинг платоспроможності і конкурентоспроможності фірми.

3. Законодавчі методи забезпечують правові основи регулювання товарного ринку, що включають захист прав власності, підприємців, найнятих робітників і споживачів. Дієвість законодавчого регулювання залежить від повноти і якості законодавчого оформлення процесів виробництва і обігу товарів, а також від ефективності організаційного механізму їх реалізації.

4. Обумовлена законодавством дія виконавчих структур державної і регіональної влади на процеси виробництва й обігу товарів і послуг є **адміністративними методами державного регулювання**. Адміністративна дія застосовується в процесі цінової, фінансової, кредитної, податкової і митної політики держави. Для запобігання проникненню на ринок потенційно небезпечних для життя і здоров'я людини виробів застосовується попереднє ліцензування виробництва й обігу окремих товарів. Особливу увагу приділяють організації державного контролю якості товарів і послуг, їх стандартизації і сертифікації.